Zygmunt Kropiwnicki

50 lat ZSRR

Palestra 16/11(179), 3-7

1972

ZYGMUNT KROPIWNICKI

50 lat ZSRR

W dniu 30 grudnia 1922 r. obradujący w Moskwie I Zjazd Rad uchwalił akt polityczny wielkiego znaczenia, który utrwalił zdobycze Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej i stworzył zręby ustrojowe państwa radzieckiego jako podstawy dalszego jego rozwoju.

Data wydania tego aktu pod nazwą: Deklaracja i Umowa o utworzeniu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich uważana jest za datę powstania państwa radzieckiego w jego obecnej formie i w związku z tym pięćdziesięcioletnia rocznica uchwalenia tego aktu obchodzona jest w roku bieżącym szczególnie uroczyście i podniośle.

Utworzenie pierwszego w świecie państwa socjalistycznego, zbudowanie jego potęgi i wyjście na czołowe miejsce w świecie stało się możliwe dzięki istnieniu i powstaniu wielu czynników historycznych, wśród których wymienić należy: postępujący rozkład imperium Rosji carskiej, zacofany, na wpół feudalny ustrój gospodarczy, wyzysk klasy robotniczej i ludności wiejskiej, niespotykany ucisk narodowościowy oraz potężny rozwój rosyjskiego ruchu rewolucyjnego.

Nieudolność prowadzenia wojny z Niemcami wilhelmowskimi i monarchią habsburską w latach 1914—1917, klęski na frontach i pogarszający się stan gospodarczy doprowadziły w końcu do obalenia w dniu 27 lutego 1917 r. (wg starego stylu) rządów cara Mikołaja II i utworzenia następnie Rządu Tymczasowego typu burżuazyjnego.

Przeprowadzona zmiana polityczna, nazwana rewolucją lutową, nie zmieniła jednak zasadniczego stanu społeczno-gospodarczego kraju i sytuacji na frontach wojennych. Dopiero w ciągu następnych ośmiu miesięcy dojrzała już sytuacja, która umożliwiła partii bolszewickiej, kierowanej przez wielką indywidualność, jaką był Lenin, rozpoczęcie akcji rewolucyjnej, zmierzającej bezpośrednio do objęcia władzy w państwie przez partię i lud i do urzeczywistnienia zasad marksizmu.

W dniu 24 października 1917 r. (wg starego stylu) w stolicy kraju, w Piotrogrodzie, nastąpiło zbrojne wystąpienie robotników i żołnierzy, prowadzonych przez przywódców bolszewickich z Leninem na czele. Uwieńczone ono zostało zdobyciem następnego dnia Pałacu Zimowego, siedziby Rządu Tymczasowego, i aresztowaniem członków tego rządu.

Objęcie władzy w stolicy stało się hasłem do wystąpień rewolucyjnych w całym kraju.

Jeszcze w czasie trwania wojny domowej i interwencyjnej nowa władza radziecka wydała szereg manifestów, deklaracji i dekretów, zapowiadających ustrój o założeniach socjalistycznych, ustrój wolny od wyzysku człowieka i ucisku narodowościowego.

W dniach 4—10 lipca 1918 r. Zjazd Rad uchwalił pierwszą radziecką konstytucję, która ustaliła początkowy ustrój nowego państwa i jego nazwę: Rosyjska Federacyjna Socjalistyczna Republika Radziecka (RFSRR).

Na szczególną uwagę zasługuje dekret Rady Komisarzy Ludowych z dnia 29 sierpnia 1918 r. dotyczący Polski, który unieważnił traktaty rozbiorowe zawarte między Rosją carską a Prusami i Austrią. Dekret ten ma nie tylko znaczenie polityczne, ale wynikają z niego również skutki prawne o charakterze międzynarodowym.

Uchwałą z dnia 30 grudnia 1922 r. utworzony został — jak już zaznaczono wyżej — Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich. Uchwała ta wprowadziła jednak dość znaczne zmiany ustrojowe, zwłaszcza w dziedzinie praw i usytuowania poszczególnych narodowości zamieszkujących Kraj Rad. Wynikające z Deklaracji i Umowy o utworzeniu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich treści gruntowały i rozwijały w dalszych aktach politycznych i prawnych system socjalistycznego państwa wielonarodowego, opartego na zasadach solidarności klasowej i internacjonalizmu, obcy szowinizmowi i partykularyzmowi, a jednocześnie umożliwiający swobodny rozwój kulturalny i gospodarczy poszczególnych narodów zamieszkujących Kraj Rad.

System ten przeszedł ciężką próbę w okresie drugiej wojny światowej, podczas której do wspólnej obrony kraju przeciwko agresji Niemiec hitlerowskich stanęła cała ludność wielonarodowego państwa. Rachuby hitleryzmu na antagonizmy narodowe i dążenia separatystyczne wśród obywateli radzieckich oraz na rozpad państwa i systemu socjalistycznego okazały się z gruntu zawodne. Historia tej wojny wykazała, że narody ZSRR zgodnie i z niezwykłym poświęceniem, pomimo wielkich ofiar i strat w ludziach i w mieniu, potrafiły obronić swój kraj i doprowadzić do totalnego zwycięstwa, zakończonego zdobyciem Berlina.

Waleczność na froncie oraz praca dla frontu i dla kraju na zapleczu całej ludności oraz wielka ilość odznaczeń bojowych przyznanych przedstawicielom wszystkich narodów w ZSRR jest najlepszą ilustracją solidarności tych narodów w obronie swej ojczyzny i socjalizmu.

Po okresie odbudowy ze zniszczeń wojennych nastąpił coraz bardziej dynamiczny rozwój ekonomiczny, techniczny i naukowy kraju. Rozwój

ten doprowadził ZSRR do obecnej potęgi, wysuwając państwo radzieckie na pozycję mocarstwa, z którego wielkim znaczeniem liczyć się musi każde państwo w świecie.

We wszystkich poczynaniach państwa radzieckiego jego siłą motoryczną, inicjującą i mobilizującą była i jest partia: Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego.

O osiągnięciach Kraju Rad w poszczególnych dziedzinach informują szczegółowo publikacje fachowe i tabele statystyczne.

Tutaj wspomnieć wypada choćby w sposób najogólniejszy o obecnej strukturze państwowej ZSRR na podstawie konstytucji uchwalonej przez Ogólnozwiązkowy Zjazd Rad w dniu 5 grudnia 1936 r. i wprowadzonych później zmian.

Według aktualnego stanu prawnego najwyższa władza ustawodawcza i kontrolna w kraju należy do Rady Najwyższej ZSRR, składającej się z dwu izb, wyposażonych w równe prawa.

Jedną izbę stanowi Rada Związku, wybierana przez ogół uprawnionych do głosowania obywateli, drugą — Rada Narodowości, wybierana przez ludność poszczególnych republik, obwodów i okręgów narodowościowych, w jednakowej liczbie bez względu na obszar terytorialny i liczbę mieszkańców.

Kadencja Rady Najwyższej trwa cztery lata. Pracami jej kieruje Prezydium.

Rada Najwyższa na wspólnym posiedzeniu obu izb powołuje Radę Ministrów, odpowiedzialną przed Radą Najwyższą, której obowiązana jest przedstawiać sprawozdania ze swej działalności.

Najwyższym organem wymiaru sprawiedliwości jest Sąd Najwyższy ZSRR, któremu przysługuje nadzór nad pozostałymi sądami.

Republiki związkowe i autonomiczne mają analogiczne organy władzy z własnymi republikańskimi sądami najwyższymi.

Organami władzy niższego stopnia są rady delegatów ludu pracującego.

Językiem urzędowym jest język ojczysty, którym posługuje się większość ludności okręgu.

Obecnie w skład ZSRR wchodzi 15 republik związkowych, 20 republik autonomicznych, 8 obwodów autonomicznych, 10 okręgów narodowościowych, 6 krajów i 107 obwodów.

Liczba ludności według danych urzędowych z 1970 r. wynosi przeszło 241 milionów mieszkańców, w tym między innymi 129 milionów

Rosjan, przeszło 40 milionów Ukraińców, 9 milionów Białorusinów, 1 167 tysięcy Polaków, 2 151 Żydów.

Powierzchnia całego terytorium ZSRR obejmuje obszar przeszło 22 420 tysięcy kilometrów kwadratowych, z czego około 1/4 powierzchni znajduje się w Europie, a 3/4 w Azji, przy czym terytorium to leży prawie we wszystkich strefach klimatycznych.

Polityka zagraniczna ZSRR opiera się na leninowskiej zasadzie pokojowego współistnienia państw o różnych ustrojach społeczno-politycznych, co uwarunkowane jest współpracą gospodarczą i polityczną między tymi państwami.

Dążenie do zapobieżenia przyszłej wojnie, uznanie zasady różnych form budowy socjalizmu w różnych krajach, popieranie walk narodowowyzwoleńczych i postępu oraz przeciwstawianie się kolonializmowi, występującemu pod różnymi postaciami w świecie — to główne wytyczne polityki, przynoszącej, zwłaszcza w ostatnich latach, coraz większe efektywne wyniki.

Dzięki konsekwentnej i realistycznej polityce zagranicznej perspektywy odprężenia międzynarodowego i widoki na zapanowanie trwałego pokoju w Europie i w świecie stają się z każdym dniem bardziej rzeczywiste.

Nie tylko dla postępowej części ludzkości, ale nawet dla przeciwników socjalizmu jest już jasne, że nie ma dziś miejsca w świecie na jawne szerzenie propagandy wojennej i liczenie na jakieś krucjaty antyradzieckie. Tego rodzaju hasła przeszły do lamusa historii. Dla wszystkich zaczyna być chyba oczywiste, że wojna w warunkach świata współczesnego stała się bezsensem, a wywołanie wojny agresywnej — przestępstwem.

Niewątpliwa w opinii społecznej i w poczynaniach rządów jest tendencja do utrwalenia *status quo* i stabilizacji politycznej w Europie, czego wyrazem są przede wszystkim układy normalizacyjne zawarte z Niemiecką Republiką Federalną przez ZSRR w Moskwie w dniu 12 sierpnia 1970 r. i przez PRL w Warszawie w dniu 7 grudnia 1970 r. Układy te weszły w życie 3 czerwca 1972 r. po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

Dalszym dowodem odprężenia są konsultacje i wizyty dyplomatyczne mężów stanu najwyższego stopnia, jakie ostatnio miały miejsce w 1972 r., oraz wejście w życie układu tzw. Salt o ograniczeniu systemów obrony przeciwrakietowej oraz porozumienia tymczasowego dotyczącego ograniczenia strategicznych broni ofensywnych. Układ i porozumienie podpisane były w Moskwie 26 maja 1972 r. Są to zapowiedzi rozpoczynającego

się nowego, szczęśliwszego etapu historii w stosunkach między państwami a narodami.

Aby jednak taki etap mógł nastąpić, trzeba było przejść długą i ciężką drogę. Początkiem zaś tej drogi z nadaniem jej właściwego kierunku było powstanie przed pięćdziesięciu laty pierwszego w świecie państwa socjalistycznego jako rezultatu Wielkiej Rewolucji Październikowej.

Mimo że zapowiadane są dalsze pertraktacje i rozmowy dyplomatyczne, zmierzające do odprężenia politycznego i współpracy ekonomicznej, nie można jednak zapominać, że walka ideologiczna i konkurencja gospodarcza dwu odmiennych systemów musi trwać z większym czy mniejszym natężeniem — zależnie od okoliczności — nadal.

Polską Rzeczypospolitą Ludową, jako państwo typu socjalistycznego, wiążą z ZSRR szczególnie silne więzy.

Podstawą jest tu układ z dnia 21 kwietnia 1951 r. o pomocy wzajemnej i współpracy, uzupełniony i przedłużony w dniu 8 kwietnia 1965 r.

Wielkie znaczenie międzynarodowe ma układ o przyjaźni, współpracy i pomocy wzajemnej zawarty 14 maja 1955 r. w Warszawie (tzw. Układ Warszawski) przez ZSRR i europejskie kraje demokracji ludowych. Stanowi on blok obronny państw socjalistycznych jako odpowiedź na zawarty w 1949 r. zachodni pakt militarny NATO.

Celem połączenia i koordynacji wysiłków zmierzających do planowego rozwoju gospodarki narodowej, przyspieszenia postępu technicznego i gospodarczego, wyrównania poziomu gospodarczego, wzrostu wydajności pracy i dobrobytu powstała w styczniu 1949 r. organizacja ekonomiczna krajów socjalistycznych pod nazwą Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG), której współzałożycielem jest m.in. Polska. Około 65% całości obrotu handlu zagranicznego krajów członkowskich stanowią obroty wzajemne, głównie z ZSRR.

Współpracę Polski z ZSRR na szczeblu państwowym i partyjnym uzupełniają przyjazne i coraz liczniejsze kontakty organizacji społecznych, związków zawodowych i instytucji. Biorą w nich udział również prawnicy.

Ostatnio Instytut Nauk Prawnych PAN w ramach współpracy naukowej i pięćdziesięciolecia ZSRR zorganizował w dniach 26—30 września 1972 r. sympozjum w Radziejowicach pod Warszawą, które zgromadziło liczny zastęp przedstawicieli nauk prawnych obu krajów.

Adwokatura polska nie powinna pozostać na uboczu podobnej współpracy i ze swej strony powinna się starać o rozszerzenie i pogłębienie dalszych kontaktów z adwokaturą radziecką. Nic bowiem nie przyczynia się bardziej do przyjaźni i zrozumienia jak wzajemne poznanie.